

Architext ▲ SCabier

VOORPROEF

de
renaissance
van
Meester
Lievende Key
van
Ghendt
in twee boeken

■ jaargang 41 ■ nummer 95 ■ voorjaar 2026 ■

SCabier 05
meester lievende key
rom + |

SCahier [es-ka-jee] verschijnt sinds september 1985 ongeregeld als een schrift met essay's, achtergronden, meningen, feiten en foto's over architectuur.

Het is bedoeld om de relaties te informeren over de activiteiten van Architext (sinds 1978). Sommige eerdere nummers zijn als PDF te importeren vanuit de webwerf:

www.architext.nl

Uitgeverij Architext
Klein Heiligland 91
2011 EE Haarlem
e-post: sc@architext.nl
www.architext.nl

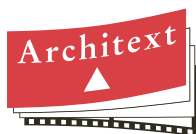
De makers c.q. rechthebbenden van de illustraties worden in een klein lettertype bij de afbeelding vermeld. Met ▲ wordt aangeduid dat het een beeld betreft van de IJsgarage dan wel Archiphoto ▲ Haarlem.

Omslag:

In april 2026 verschijnen twee bijzondere boeken over meester Lieven Lievensz. de Key van Ghendt, internationaal beschouwd als een van de belangrijkste vormgevers van de Noord-Nederlandse renaissance.

Vorm en productie:
de IJsgarage ▲ Haarlem
Rob van Westreenen
(in Affinity Publisher)

© 2026 ▲
Architext
Archiphoto en
de IJsgarage

Het vorige nummer – SCahier 94 – was een hernieuwde en geactualiseerde uitgave van nummer 73 dat in zijn geheel ging over het Zeeuwsch-Vlaamse Retranchement.

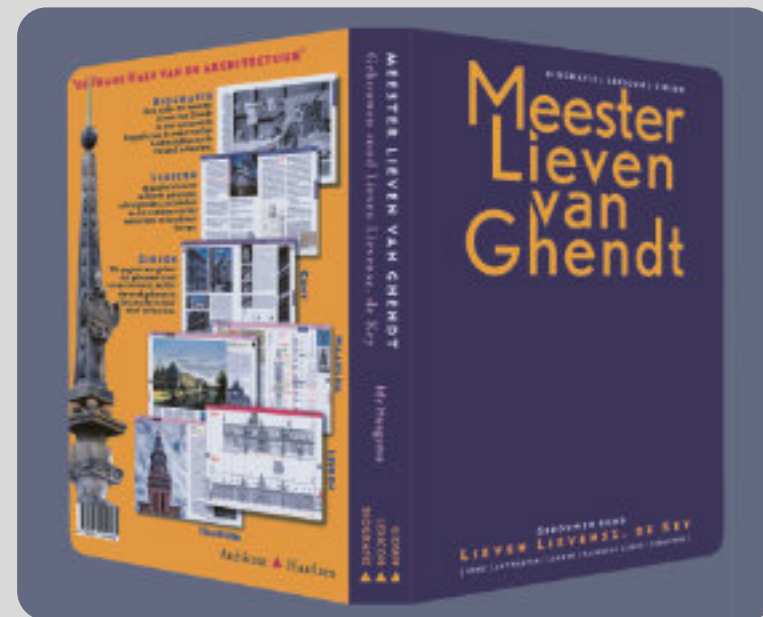

Al eerder, in december 2007, besteedde Architext ▲ SCahier aandacht aan Retranchement (in de volksmond: Truzement).

Een deel van de informatie uit dat cahier is gebruikt voor het vorige nummer. Overigens is dat eerdere SCahier 73 nog altijd gratis (en zonder 'cookies') te importeren vanuit de webwerf www.architext.nl

Boek I

'De Frans Hals van de architectuur'

In april 2026 verschijnt:

Meester Lieven van Ghendt Gebouwen rond Lieven Lievensz. de Key

door Ids Haagsma

416 pagina's met ruim 850 illustraties
22 cm hoog, 15,5 cm breed en 2,5 cm dik, afgeronde hoeken
en zeker 750 gram zwaar met drie boeken in één:

de **biografie** van Lieven de Key,
een **lexicon** met begrippen, achtergronden en
persoonsbeschrijvingen van de renaissance,
en **gidsen** met gebouwen rond Lieven de Key in onder andere
Gent, Londen, Haarlem en Leiden

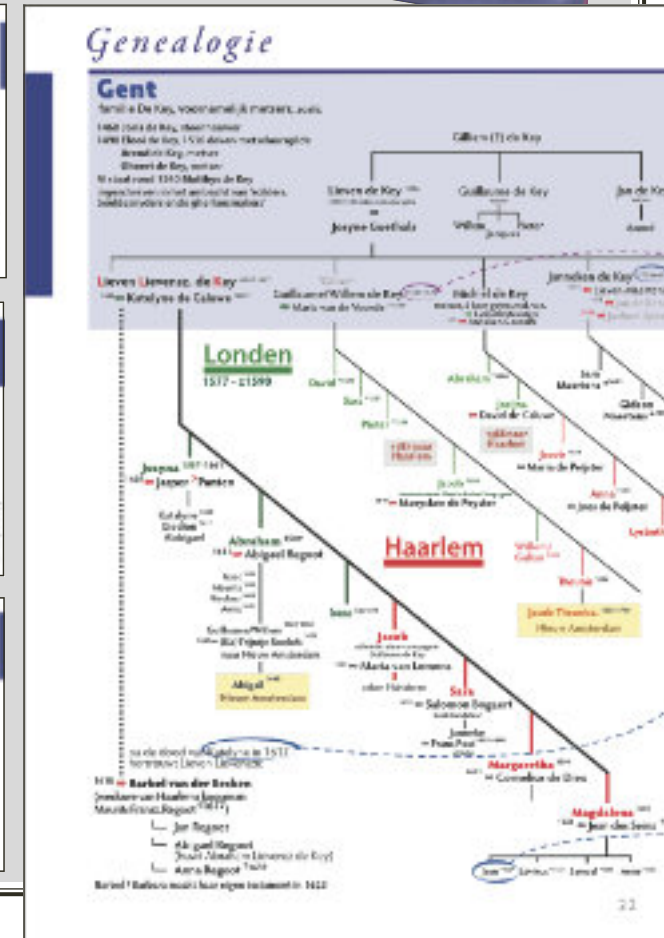
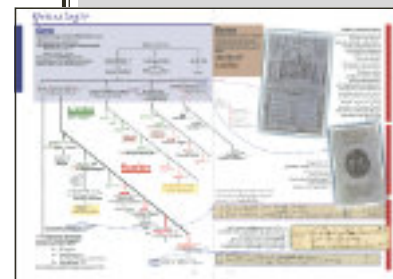
ISBN 978 90 5105 058 5

In 1584/85 ontvluchtte Lieven Lievenszoon de Key samen met zijn moeder, zus en enkele broers zijn calvinistische geboorteplaats *Gent* om niet te hoeven leven onder een Spaans, katholiek bewind.

Als bootvluchtelingen gingen zij naar Londen en zo'n vijf jaar later duikt 'meester Lieven van Ghendt' op in Haarlem. Al snel wordt hij daar als stadsmetselaar en stadssteenhouwer de man die het aanzien van de stad gaat bepalen. En niet alleen daar. Hij wordt ook gevraagd voor het uiterlijk van het te verbouwen stadhuis in Leiden.

Pas aan het eind van de negentiende eeuw werd zijn belangrijke rol in de architectuur van de Noordelijke Nederlanden een beetje duidelijk. Maar als persoon bleef hij een mistig raadsel.

In een drieluik van *biografie*, *lexicon* en *gidsen*, wordt een aantal geheimen afgepeld waardoor een sobere, vakkundige metser zichtbaar wordt: een artistiek voorman die het aanzien en het karakter van een Hollandse stad voor eeuwen vastlegde.

Nader tot Lieven, de mysterieuze metser

Boven: detail van Haarlem in 1646 op de kaart van Pieter Wils:
1. stadhuis op Grote Markt
2. Jacopijnepoort aan de Zijlstraat naar het Pand
3. Woonhuis De Key op Prinsenhof bij poort naar het Pand

Haarlem 1627.

Het was zondagochtend de zesde juli van het jaar 1627. In de Haarlemse Zijlstraat liep een wat ouder echtpaar. De man schat ik op zo'n jaar of zeventig, en de vrouw naast hem zal niet heel veel jonger zijn geweest. En het was u, meester Lieven, die ik daar zag lopen. Ja, het was u, met uw tweede vrouw Barbel van der Eecken. U kwam vanuit de Pandpoort (excuus: de oude Jacopijnepoort) de Zijlstraat opgelopen en sloeg meteen rechts af naar de Grote Markt. Daar ben ik u even uit het oog verloren, maar ik zag u iets later weer in de Begijnestraat, bij de ingang van de Waalse Kerk, waar u zonder aarzelen, zonder haperen, zonder schroom stevig en stoer naar binnen liep. Al kan ik me vergist hebben. Misschien verhulde u toen wat lichamelijke ongemakken. Ja, ik zal me wel vergist hebben: ik wilde domweg alleen maar zien dat u nog monter en vitaal was.

Ik weet nu ook dat u toen naar de wijding ging van uw nieuwste kleinzoon: de pasgeboren Jean, die deze ochtend gedoopt zou worden door zijn eerwaarde vader, le pasteur Jean des Seins, de man van uw jongste dochter en inmiddels domineesvrouw Magdalena.

Ik weet dat het zo is gegaan. Ik weet ook dat u anderhalve week later, op vrijdag de zestiende in de late namiddag, ziek op uw bed lag in uw huis in de boek van het Prinsenhof, daar bij het eerste poortje naar het Pand en de steeg naar de Jacopijnepoort, naar de Zijlstraat. En dat u toen notaris Mathijs van Ljevendael heeft laten komen. De wren en dagen daarop gleed u weg uit dit aardse leven.

Aldus. Maar laat ik me eerst eens voorstellen. Mijn naam is Aldus Aldegeest en ik ben al jaren, decennia, eeuwen op zoek naar u. Want al wordt uw naam in de huidige Nederlanden aan het begin van het tweede kwart van de eenentwintigste eeuw zelfs dagelijks vele malen uitgesproken, er is over u als persoon weinig, heel weinig bekend gebleven.

6 JULI 1627: DE DOOP VAN JEAN DES SEINS IN DE WAALSE KERK.

Jazeker, het zal u verbazen, maar u bent niet vergeten. Uw naam is niet teloor gegaan. U als persoon is zelfs in enige mate bekend geworden. Vanaf het midden van de negentiende eeuw zijn namelijk enkele van uw gebouwen in Leiden en Haarlem bewonderd en op uw naam gesteld en sindsdien hebben mensen – net als ik – geprobeerd wat meer van u te weten te komen. Maar de resultaten van al dat zoekwerk waren heel erg summier. En dan alles nog met grote vraagtekens, misen en maren, modaliteiten en veronderstellingen omringd.

Dus toen dacht ik, Aldus Aldegeest: laat ik dan eens proberen wat meer te weten te komen van u als mens, als persoon, als ambachtsman.

Hélaas: ook dat is maar een heel klein beetje gelukt.

Allereerst ben ik uw familie gaan uitpluizen. En zo las ik in Haarlemse kerkboeken van de doop op die zondag de zesde juni van uw jongste kleinzoon: Jean des Seins en dat u daar, in de Waalse Kerk, aanwezig was samen met uw tweede vrouw Barbel. En heus, dat enkele feit was al een doorbraak. Want daardoor wist ik dat uw tweede vrouw nog leefde, terwijl velen tot nu toe meenden dat zij al was overleden. In uw testament (ja, ook dat kreeg ik onder ogen) werd zij namelijk niet genoemd, vandaar. Maar ze was wel degelijk bij de doop van de kleine Jean.

En toen begreep ik opeens dat het testament dat u die vrijdag de zestiende juli liet optekenen door notaris Mathijs, veel belangrijker was dan wat tot nu werd aangenomen. Verbeter het me als ik iets verkeerd begrijp, maar het testament dat u die dag door de notaris liet optekenen gaat vooral over uw oudste kind, over uw dochter Josijna. Zij zat, als vrouw van de Zweedse hofarchitect Jasper Panten, ver weg in het Konungariket Sverige, het Zweedse koninkrijk, dat juist in die tijd een onrustige, expansieve periode doormaakte.

Daar zat u over in. U wilde dat het goed geregeld werd dat ook Josijna haar kindsdeel (een zesde van de erfenis) werkelijk zou krijgen en dat haar deel van uw erfenis niet zou verdampen door alle mogelijke troebelen van tussenpersonen, heffingen, invoerrechten, beslagnames en wat al niet meer.

Vanaf toen wist ik: om u te leren kennen moest ik nog veel meer op familiebezoek.

Gent rond 1557/84. Maandenlang heb ik, Aldus Aldegeest, geregeld door de straten van uw geboorteplaats Gent gewandeld, geslenterd, gehold en er stiltejes aan de kades gezeten met de benen bungelend boven het water.

Voor de gebouwen, ja. Ik wilde zien wat u had kunnen zien.

Voor de mensen ook.

Maar vooral voor het licht. Ik wilde weten hoe de schemering invalt daar aan de oevers van de Leie en de Nederschelde. Niet zomaar een schemering. Maar ook de deemstering in het najaar. Of in het voorjaar. Ik wilde weten hoe de zon opkomt over de stad en hoe in de kille, stille februaridagen het schaduwozze grauw van zonloze wolkenluchten uitwerkt op de gevels en de plaveisels.

Ik kwam er ook voor de geluiden. De geuren. En ik wilde ze vergelijken met uw

HET TESTAMENT WAS ER VOORAL VOOR UW DOCHTER JOSIJNA, VER WEG BIJ HET ZWEEDSE KONINKLIJKE HOF.

Door de revolutie van de drukpers kon zelfs een metselaar zich via de traktaten de renaissance meester maken

Het boek staat vol met oorspronkelijke handtekeningen

Een beschrijving van de reus die het woorden van Europa vorm gaf, de man die ook 'meester Lieven' beïnvloedde: Hans Vredeman de Vries

Lees hoe Jasper Panten, de schoonzoon van Meester Lieven, via het atelier van Hendrick de Keyser tot architect werd in Zweden. En daar het werk van zijn schoonvader eer aandeed.

Lees hoe Jasper Panten, de schoonzoon van Meester Lieven, via het atelier van Hendrick de Keyser tot architect werd in Zweden. En daar het werk van zijn schoonvader eer aandeed.

Het derde deel van 'meester Lieven van Ghendt' bestaat uit gidsen vol gebouwen die hij in zijn jeugd moet hebben gezien en met bouwwerken waaraan hij al of niet zou hebben gewerkt.

gids Londen

Zo'n jaar of vijf verbleef Lieven de Key in Londen, de stad waar zijn jongere broer Gilliam al eerder ging wonen. Lieven trouwde er, kreeg kinderen, maar meer is er eigenlijk niet van zijn Londense verblijf bekend. De gids over Londen traceert de gebouwen die hij daar gezien kan hebben en schetst het xenofobe klimaat van een stad die in het geniep gek was op Vlaamse metselaars. Al rond 1587 moet broer Gilliam naar Haarlem zijn vertrokken. En het is zeer waarschijnlijk dat deze Gilliam zijn broer en schoonzus en hun kinderen heeft overgehaald naar Haarlem te komen.

gids Haarlem

In Haarlem werd 'meester Lieven van Ghendt' al gauw als stadsmetselaar de belangrijkste man die het nieuwe gezicht van de stad kon bepalen. Tot zijn dood in 1627.

De gebouwen

1500-1550

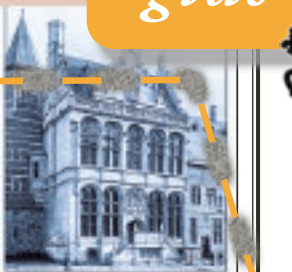

Vereniging grafstadhouder

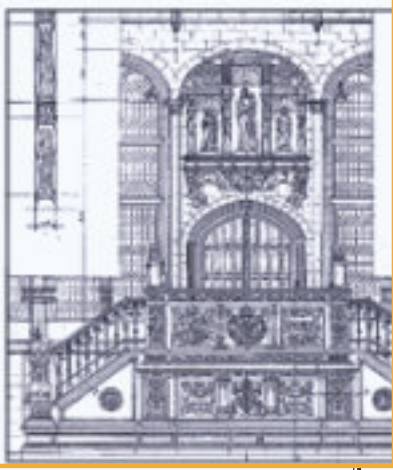
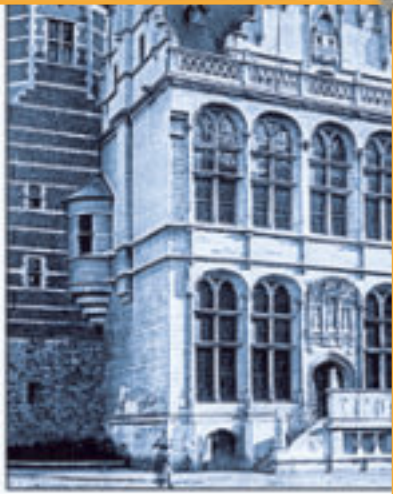
Breestraat 102 (Leiden)

Leiden (Leiden), de 16e eeuw

De Vereniging grafstadhouder was een Vlaams-Brabantse stad in het zuiden van de Nederlanden. Het werd opgericht door de Leideners die naar Leiden vluchtten na de val van Antwerpen in 1585. Het werd de hoofdstad van de Vereniging van de Nederlanden. Het werd opgericht door de Leideners die naar Leiden vluchtten na de val van Antwerpen in 1585. Het werd de hoofdstad van de Vereniging van de Nederlanden.

▲▲▲ Zoutleeuw! Wie had er nou gedacht aan het Vlaams-Brabantse stadje Zoutleeuw als inspiratiebron voor het nieuwe aanzien van het Leidse stadhuis?! Het ontstaat aan het eind van de zestiende eeuw van die curieuze, opvallende en toch zeker indrukwekkende gevel – met de voor die tijd unieke buitentrapp – in de Leidse Breefstraat is al ruim anderhalve eeuw omgeven met raadsels, suggesties, veronderstellingen en verzinsels. Maar beetje bij beetje komen steeds meer feiten en feitjes aan het licht. En zo weten we nu dat in maart 1593 de alom aanwezige Leidse stadssecretaris JAN VAN 'HOUT een schetsje heeft gemaakt hoe het oude, gotische stadhuis van zijn stad een opgekrikt elan kon krijgen met een nieuwe gevel voorzien van een bordes met trappen. De vraag was: hoe kwam die man op dat voor de Noordelijke Nederlanden toch verrassende idee? Veel mogelijke gebouwen en publicaties zijn er geopperd, maar het is wellicht allemaal wat prozaischer. In het kort: Jan van Hout trouwde in 1562 met zijn lief **LYSBETH VAN WING** in haar woonplaats Zoutleeuw. En toen Van Hout later, in 1569, als secretaris in Leiden werd afgezet vanwege sympathieën voor De Opstand, is hij niet gevlucht naar Emden, zoals sommigen beweren, maar is hij – wat **KAREL BOSTOEN** heeft vastgesteld – voor enkele jaren naar zijn schoonfamilie gegaan. In Zoutleeuw. Als het al niet eerder was geweest, moet de renaissance-dichter Van Hout zeker toen hebben gezien hoe fraai de voornaam stenen vormen van dat bordes rijnen met een nieuwe geest, met een nieuwe tijd.

Gids Leiden

1593-1600

1593-1600

1593-1600

1593-1600

1593-1600

1593-1600

De gebouwen

1872

1935

Gids Leiden

Over de Auteur: Ids Haagsma ♂ Rotterdam, 1946
probeert sinds de jaren 1970 de wereld van gebouwen en
hun makers voor een breed publiek te verklaren door middel
van
tekst, beeld en geluid.

*En juist bij het maken van geluid ontstond zijn eerste
verwondering over Lieve de Key. Ergens in de jaren 1990
ontstond na zijn rechtstreeks, op locatie uitgezonden
radiobeschrijving van de Haarlemse Vleeshal, zijn eerste
verwondering over een werk van De Key.*

*Na afloop bleken namelijk de reacties in de verre studio niet
mals: hoe kon hij zulke Anton Pieckerige oude meuk nu
toch interessant vinden?*

*Zo begon de zoektocht naar de mysterieuze metselaar
waarvan nu het omvangrijke boek
'Meester Lieve van Ghendt' het resultaat is.*

*Architext, is het vehikel dat
Hilde de Haan 1949-2021 en Ids Haagsma
in 1978 oprichtten om hun beider interesse in gebouwen
vorm te geven. Hoofdbestanddeel bleef al die tijd het maken
van artisanale boeken waaraan ook hun broedsels
'de IJsgarage' en 'Archiphoto' bijdroegen.
Ruim veertig boeken werden tot nu toe geproduceerd.
Het laatste boek waar Hilde de Haan in 2021 nog aan
werkte, was 'de Grote Houtstraat Omnibus'.*

'DE FRANS HALS VAN DE ARCHITECTUUR'

BIOGRAFIE
Kom nader tot meester
Lieve van Ghendt
in een verrassende
biografie van de maker van het
Leidse stadhuis en de
Vleeshal in Haarlem.

LEXICON
80 pagina's lexicon
verklaren personen,
achtergronden, technieken
en het ontstaan van het
maniërisme in noordwest
Europa.

GIDSEN
256 pagina's aan gidsen
van gebouwen rond
LIEVEN LIEVENSZ. DE KEY
die werd geboren in
Gent en die in 1627
stierf in Haarlem.

HAARLEM

Architext ▲ Haarlem

Boek 2

*Een fictief verhaal, met daar
doorheen informatie over bouwen en
gebouwen van Lieven de Key.
Met een kleine bijrol voor Frans Hals.
En zelfs Jacob van Campen...*

Deel 2 uit de serie
'Anderwerpen', een informatieve
reeks over erfgoed voor de ware
ontdekkingsleziger.

**HAARLEM 1615 - OOK AL HEEFT ZE
HAAR LEVEN GEBETERD, ALS HET GOUD
VAN DE BOUWMEESTER IS VERDWENEN,
IS VOORMALIG DIEVEGGE NORA DE
EERSTE VERDACHTE.**

**In april 2026 verschijnt
ook speciaal voor
jeugdige lezers:**

Het Goud van de Toren

**Over leven in de tijd van
Frans Hals en
Lieven de Key**

door Annemieke Doe

**64 pagina's met vele
illustraties
21,5 cm hoog,
17 cm breed en
een halve cm dik**

ISBN 978 90 5105 059 2

Haarlem, 1615

Een meisje. Een dievegge. Helemaal alleen in de grote stad. Er is niemand die voor haar zorgt, niemand die naar haar omkijkt. Dat kan niet lang goed gaan... Gelukkig zijn er ook mensen die willen helpen en dankzij hen krijgt dit meisje nieuwe kansen.

Helaas kruipt kwaad waar het niet gaan kan. En als het het goud van de bouwmeester wordt gestolen, is **Nora** de eerste verdachte.

Ongewenst bezoek

Kiel
"Welke bruine kiel bedoel je?" vroeg Joris nogmaals, de meeste mannen droegen immers bruine werkkleding. Toch was er slechts één die de werkplaats verliet. Onopvallend, dat wel. Maar omdat hij voortdurend steeds achterom keek, had hij Nora's aandacht getrokken." Laten we hem volgen," stelde Nora voor. Zij had wel zin in een verzetje.

Lakenstraat
"Nee joh, we mogen het terrein niet af," zei Joris, "straks wordt mijn straf nog verlengd." Nora haalde haar schouders op. Dan ging ze wel alleen. Zonder geluid te maken, tippelde ze als een kat op rooftocht achter de bruine kiel aan. Ze zag hoe de man de Raamstraat in liep. Bij de tweede zijweg sloeg hij af. Nora versnelde haar pas en holde achter hem aan.

- De vleeshal aan de Grote Markt in Haarlem is ontworpen door Lieven de Key. Of 'Meester Lieven' zoals iedereen hem noemt. Het gebouw staat er nog steeds. Je ziet dat het gebouw ongelooftlijk druk versierd is. Aan de ossenkoppen op de gevel (de voorkant) kun je zien waarvoor het gebouw diende.

Rode bakstenen met witte zandsteen was in Haarlem destijds een noviteit. Maar voor Meester Lieven was het heel gewoon. Hij groeide op in Gent en als klein jongentje zag hij dagelijks dit gebouw, gewoon bij hem om de hoek.

■ Meester Lieven hield van kleine torentjes. Hij zag ze al toen hij klein was. Op het plaatje hierboven is te zien hoe de toren van het Belfort in Gent er ongeveer uitzag in de tijd dat Meester Lieven klein was. Zie jij overeenkomsten met de Annatoren in Haarlem?

Beeld» Belfort, huis met hoofden en gildehuis in Gent. Ze bestaan nog steeds!

» De vader van Meester Lieven was ook een meester metselaar. II Regelmatig kwam hij samen met andere metselaars om te vergaderen in dit Gentse gildehuis dat, zoals je ziet, ook mini-torentjes op het dak heeft. ■ INFO

...een fictief verhaal voor kinderen dat van begin tot eind is omringd door achtergrondinformatie...

Over de auteur: omdat niet alle kinderen hetzelfde zijn, begon *Annemieke Doe* drie jaar geleden met het op kleine schaal uitgeven van boeken voor kleuters die het niet helemaal kunnen vinden in het gangbare aanbod van scholen en bibliotheken. In 2023 zag haar eerste non-fictie prentenboek het licht. Al snel gevolgd door een eerste leesboekje met enkel éénlettergrepige woorden. Speciaal geschreven voor kinderen die het lezen nog maar kort beheersen.

Twee jaar lang richtte zij zich op de jongsten. Met boekjes en een bijbehorend voorleesprogramma. Inmiddels is daar een nieuwe doelgroep bij.

Onder het label *Ontdekkingsleziger* brengt Doe* dit jaar het boek *Het Goud van de Toren*. Een fictief verhaal voor kinderen in de basisschoolleeftijd – bewust geen nadere leeftijdsindicatie, immers iedereen is anders – dat van begin tot eind is omringd door achtergrondinformatie. Een unieke combinatie van fictie en non-fictie. Om zelf te lezen of om lekker uit voor te lezen. Het boek bevat namelijk genoeg stof om over na te praten.

Ontdekkingsleziger, lezend ontdekken, is een label van DoeVille.

Eerder verschenen titels van deze schrijfster *Van buiten & van binnen* en *Metamorfose*: speelse non-fictie prentenboeken voor jonge lezers met een brede interesse.

* In coproductie met 'Meester Lieven van Ghendt'; een monografie van Ids Haagsma (Architext).

VOORPROEF

Dit SCahier is nog maar een voorproefje van de twee boeken die in april gaan verschijnen. Meer informatie is de komende tijd te vinden op de webwerf

www.architext.nl

en in het komende SCahier 96.

De verkoopprijs van

‘Meester Lieven van Ghendt’ zal € 37,50 zijn.

De prijs van ‘Het Goud van de Toren’ wordt € 12,50.

Na verschijnen zijn beide boeken voor boekhandelaren in Nederland en Vlaanderen te bestellen bij het

Centraal Boekhuis in Culemborg onder de gebruikelijke condities.

Particulieren: koop deze boeken bij uw lokale (museum)boekhandel.

Voor de media: illustraties uit beide boeken zijn vanaf begin april op de webwerf van Architext te verkrijgen en kunnen tot 1 oktober 2026 gratis gebruikt worden in publicaties waarin de boeken vermeld worden.

www.architext.nl/lieven.html

Recensie-exemplaren zijn aan te vragen via

www.architext.nl/lievenlezen.html

De auteurs van beide boeken zijn terughoudend wat betreft vraaggesprekken, lezingen of presentaties. Maar wellicht is uw overtuigingskracht en charme van dien aard dat ze bereid zijn tot het een of ander. U kunt via de mail contact opnemen met

uitg@architext.nl

doeville

DoeVille... ...opent werelden

voor de ware
ontdekkingsleziger!

ontdekkingsleziger